दैनिकम् ई-संस्कृतवार्तापत्रम्
हिमसंस्कृतवार्ता

■ पृष्ठ-09 ■ वर्ष-5 ■ अङ्क-335 | 1 | सितम्बर 24, 2026 | Website- www.himsanskritam.com Email-himsanskrit@gmail.com

पञ्चाङ्गम्
वि.सं. २०८३,
कलियुगाब्धः ५१२७ शरद्-ऋतुः
सूर्यः दक्षिणायनम् भाद्रपदशुक्लत्रयोदशी
आश्विन् 08 प्रविष्ठांशः मङ्गलमयः भवेत्

2 आयुष्मान्-भारत-प्रधानमन्त्री-जन-आरोग्य-योजना सम्पूर्णे भारते सार्वजनिक-स्वास्थ्यसेवायाः परिवर्तनस्य अष्टवर्षाणि आचरति

4 षोडश-वित्तायोगात् पञ्चायतेभ्यः लप्स्यन्ते ३,७४४ कोटि-रूप्यकाणि; पञ्चसु वर्षेषु ग्राम-विकासाय व्ययी भविष्यति विपुल-धनराशिः

08 राष्ट्रकवेः रामधारी सिंह दिनकरमहोदयस्य जन्मजयन्त्याः अवसरे "शैक्षणिक संवादश्रृंखला" इति कार्यक्रमस्य आयोजनम्

यूनां प्रयत्नाः सप्तचत्वारिंशदधिक द्विसहस्रतम वर्षात् प्रागेव भारतं विकसितराष्ट्रं करिष्यन्ति - राष्ट्रपतिः

राष्ट्रपतिः द्रौपदीमुर्मुः यूनां प्रयत्नेन सप्तचत्वारिंशदधिक द्विसहस्रतम वर्षात् पूर्वमेव भारतं विकसितराष्ट्र भविष्यति इति विश्वासः प्रकटितवती । गतदिवसे वडोदरा-नगरे महाराजा सयाजीराव-बड़ौदा-विश्वविद्यालयस्य पञ्चसप्ततितमं दीक्षान्त-समारोहं सम्बोधयन्ती, सा उक्तवती यत्, शिक्षा तदा एव अर्थपूर्णा भवति यदा सा राष्ट्रस्य समाजस्य च कृते उपयुज्यते। अद्यत्वे प्रत्येकस्मिन् क्षेत्रे प्रौद्योगिकीयपरिवर्तनं प्रचलति इति राष्ट्रपतिः अवदत्। सा अग्रे अवोचत् यत् अद्यतनीयानां बहूनां समाह्वानानां समाधाने बहुविषयक विधिः एव उपायः अस्ति। सा शिक्षया सह विविधक्षेत्रेषु महिलानां वर्धमानायाः सहभागितायाः अपि प्रशंसाम् अकरोत्।

अद्यतनीयं सुभाषितम्

अहोरात्राणि गच्छन्ति सर्वेषां प्राणिनामिह।
आयूंषि क्षपयन्त्याशु ग्रीष्मे जलमिवांशवः।।

भावार्थः- इस संसार में सभी प्राणिमात्र की आयु दिन और रात्रि के समयचक्र से उसी प्रकार क्षीण हो जाती है जैसे ग्रीष्म ऋतु में जल तुरन्त भाप बन कर नष्ट हो जाता है।

हिमसंस्कृतवार्तापत्रस्य एकवर्षस्य सदस्यता १००₹
One year subscription to the daily Sanskrit newspaper is Only 100 Rupees
To subscribe, text us a message saying hello on the number below.
7876636263
कार्यालयः, हिमसंस्कृतम्, प्रकाशनम्
जसवां कोटला तहसीलपरिसरस्य सम्मुखे कस्बा कोटला जिला कांगड़ा हि.प्र.
पत्रव्यवाहरसङ्केतः-१७७१११ कार्यालीयः सम्पर्कः- शिवानी शर्मा 7876636263
सूचना- हिमसंस्कृतवार्ताः दैनिकपत्रे व्याकरणात्मक-अशुध्दीनां कृते, राजनैतिक-सांस्कृतिकविचाराणाञ्च कृते सम्बद्धाः पत्रकाराः लेखकाश्च उत्तरदायिनः भविष्यन्ति
संपादकगणः- डॉ.अमनदीपशर्मा, डॉ.मनोज शैलः, डॉ.अमित शर्मा, डॉ.नरेन्द्रराणा,
प्रचारगणः- जगदीश डाभी, शिवा शर्मा, वत्सदेसराजः, डॉ.पद्मनाभः, डॉ.अभिषेकशर्मा

विदेश-मन्त्री डा. एस्. जयशङ्करः ए.आई., अन्तरिक्षं, ऊर्जायाः विषये यु.ए.ई. तथा फ्रान्सदेशयोः समक्षीयेण सह सहयोगविषये चर्चितवान्

विदेशमन्त्री एस.जयशङ्करः, यु.ए.ई. विदेशमन्त्री शेख अब्दुल्ला बिन जायद अल् नह्यानः, फ्रान्स विदेशमन्त्री जीन-नोयेल बैरोटः च न्यूयार्क-नगरे संयुक्तराष्ट्रसङ्घस्य सामान्यसभायाः एकाशीतितमस्य सम्मेलनावधौ भारत-यू.ए.ई. फ्रान्स त्रिपक्षीयसम्मेलने भागं भजितवन्तः। त्रिभिः मन्त्रिभिः अन्तरिक्षं, ऊर्जा, कृत्रिम बुद्धिमत्ता, संस्कृतिः, परम्परादीनां परस्पर-हितस्य सहमत-क्षेत्रेषु त्रिपक्षीयसहयोगस्य प्रगतिं समीक्षितवन्तः। विदेशमन्त्रालयेन प्रकाशितस्य वक्तव्यस्य अनुसारं नेतारः पश्चिम-एशियायाः स्थितिं अपि चर्चितवन्तः।

मेघालयस्य अष्ट-विधायकाः नवदेहल्यां भारतीय-जनता पार्टीति दले सम्मिलिताः

मेघालयस्य युनाइटिड-डेमोक्राटिक-पार्टी इत्यस्य अष्ट-विधायकाः नवदेहल्यां भारतीय-जनता पार्टीति दले सम्मिलिताः। केन्द्रीयमन्त्री वरिष्ठः भाजपा नेता च किरेन रिजिजुः भाजपा-प्रवक्ता सम्बित पात्रा अनिल एण्टनी चेत्येतेषां उपस्थितौ ते दले प्रविष्टवन्तः।

फिच् रेटिङ्ग्स् इति संस्थया भारतस्य जी.डी.पी. वृद्धेः पूर्वानुमानं नवदशांशोत्तर षट् प्रतिशतं यावत् वर्धितम्

फिच् रेटिङ्ग्स् इति संस्थया वर्तमानवर्षे भारतस्य जी.डी.पी. वृद्धेः पूर्वानुमानं चत्वारि दशांशोत्तर षट् प्रतिशतात् नव दशांशोत्तर षट् प्रतिशतं यावत् वर्धितम्। स्वस्य जून्-मासे वैश्विक-आर्थिक-दृष्टिकोणे, संस्थया प्रथम त्रैमासिके प्रबलेन वृद्धिं, भारतीय अर्थव्यवस्थायाः स्थितिस्थापकतायाः च कारणात् ऊर्ध्वगामी-संशोधनं मानितम् । एतदतिरिच्य, एस्.एण्ड्.पी.ग्लोबल् रेटिङ्ग्स् इत्यनेन अपि वर्तमान-वित्तीयवर्षे भारतस्य कृते स्वस्य जी.डी.पी. वृद्धेः पूर्वानुमानं सप्त प्रतिशतं यावत् वर्धितम्, तस्य पूर्व-अनुमानात् षट् दशांशोत्तर षट् प्रतिशतं यावत्। एशिया-प्रशान्तयोः कृते आर्थिकक्रियाकलापस्य प्रतिवेदने एस्. एण्ड्. पी. इत्यनेन प्रबलं औद्योगिकक्रियाकलापम्, स्वस्थ-उपभोक्तृ-आग्रहम्, प्रबलं वस्तु-निर्यातं, सर्वकारीय-निवेशस्य गतिः च वृद्धेः प्रमुख-चालकम् इति वर्णितम्।

भाजपेति दलाध्यक्षः नितिन नबीनः सर्वेषु षट्त्रिंशत् राज्येषु केन्द्रशासितप्रदेशेषु च दलस्य प्रभारी सह-प्रभारी च नियुक्तवान्

भाजपेति दलाध्यक्षः नितिन नबीनः, सर्वेषु षट्त्रिंशत् राज्येषु केन्द्रशासितप्रदेशेषु च दलस्य प्रभारीः सह-प्रभारीः च नियुक्तवान्। पूर्वकेन्द्रियमन्त्री स्मृति इरानी छत्तीसगढस्य हरियाणा-राज्यस्य च भाजपा-प्रभारीरूपेण नियुक्ता, हरीश द्विवेदी च बिहारस्य कार्यभारं द्रक्ष्यति। विनय सहस्रबुद्धे इत्यस्मै दिल्ल्याः कार्यभारः दत्तः अस्ति, तत्रैव जम्याङ्ग त्सेरिङ्ग नामग्यालः, दर्शनबेन जरदोशः च सह-प्रभारीरूपेण नामाङ्कितौ स्तः। विनोद तावडे उत्तरप्रदेशस्य प्रभारीरूपेण नियुक्तः, जगदीश पटेलः, मेधा कुलकर्णी, प्रदीप वर्मा, अनन्त ओझा च सह-प्रभारीरूपेण नियुक्ताः। राम माधवाय तमिलनाडु-उत्तराखण्ड-राज्ययोः कार्यभारं दत्तम्, तरुण् चुघ् इत्येषः गुजरातस्य निरीक्षणं करिष्यति। सतीश पुनिया इत्येषः जम्मू-कश्मीर्-पञ्जाब्-प्रदेशयोः प्रभारीरूपेण नियुक्तः अस्ति। अनिल-एण्टनी इत्येषः गोवा-नागालैण्ड्-प्रदेशयोः कार्यं निर्वहिष्यति।

आयुष्मान्-भारत-प्रधानमन्त्री-जन-आरोग्य-योजना सम्पूर्णे भारते सार्वजनिक-स्वास्थ्यसेवायाः परिवर्तनस्य अष्टवर्षाणि आचरति

आयुष्मान् भारत-प्रधानमन्त्री-जन-आरोग्य-योजना अष्ट वर्षाणि आचरति। प्रधानमन्त्रिणा नरेन्द्रमोदिना अष्टादशाधिक-द्विसहस्रतमे वर्षे सितम्बरमासे झारखण्डराज्यस्य राञ्चीतः इयं योजना आरब्धा, या अधुना विश्वस्य बृहत्तमा सर्वकारीय-वित्तपोषित-स्वास्थ्य-आश्वासन-योजना अभवत्। सामाजिकसञ्चारमाध्यमेन प्रकाशिते सन्देशे प्रधानमन्त्रिणा मोदिना उक्तं यत्। अद्य षष्टिकोट्यधिकाः लाभार्थिनः प्रतिवर्षं पञ्चलक्षरूप्यकाणि परिमितं स्वास्थ्य-संरक्षण-लाभं प्राप्तवन्तः, येन इयं विश्वस्य बृहत्तमा स्वास्थ्ययोजना अभवत्। सः अवदत् यत् अद्यावधि चतुःपञ्चाशत् लक्षाधिक अष्टचत्वारिंशत् कोटि आयुष्मान्-पत्राणि निर्मितानि सन्ति ।

भारतीय-रेल-विभागेन प्रथमवारं कवच-संस्करणस्य सफलतया कार्यान्वयनेन रेल-सुरक्षायां महत्त्वपूर्णं सोपानं लब्धम्

भारतीय-रेल-विभागेन दक्षिणमध्य-रेल-प्रभागे प्रथमवारं कवच-संस्करणम् शून्य दशांशोत्तर चत्वारि इत्यस्य सफलतया कार्यान्वयनेन रेल-सुरक्षायां महत्त्वपूर्णं सोपानं लब्धम्। रेल-मन्त्रालयः अवदत् यत्, हैदराबाद-विभागस्य मलकाजगिरी-कामारेड्डी-खण्डे अष्टोत्तरैकशत कि. मी. मिते मार्गस्य उपरि, कवच-संस्करणं द्वि दशांशोत्तर त्रीणि तः शून्य दशांशोत्तर चत्वारि संस्करणं यावत् उन्नतीकरणं सफलतया सम्पन्नम्। कवच इति स्वदेशीया विकसिता स्वयंचालित-रेल-संरक्षण-व्यवस्था अस्ति या परिचालन-सुरक्षां वर्धयितुं परिकल्पिता अस्ति। एषा व्यवस्था लोको-चालकाय निर्धारित वेग-सीमायां रेलयानानां रक्षणे साहाय्यं करोति, तथा च यदि लोको-चालकः तत् कर्तुं असफलः भवति तर्हि आवश्यकतानुसारं स्वयमेव ब्रेक इति उपयोक्तुं शक्नोति। कवच इतीदं सङ्कटकाले संकटम् निवारयितुं, न्यूनीकर्तुं च परिकल्पितम् अस्ति।

भारत-ऋतु-विज्ञान-विभागेन अतिवृष्टयै रक्तवर्णीया संचेतना प्रसारिता

भारत-ऋतु-विज्ञान-विभागेन तेलङ्गानायां, छत्तीसगढे, तटीय-आन्ध्रप्रदेशे, ओडिशायां च अतिवृष्टयै रक्तवर्णीया संचेतना प्रसारिता। अरुणाचलप्रदेशे, असमराज्ये, मेघालये, बिहारराज्ये तथा कर्नाटकस्य आन्तरिकप्रदेशेषु च विभिन्नेषु स्थानेषु अतिवृष्टिः भवितुम् अर्हति। झारखण्डे, केरलम्-राज्ये, माहे, कोङ्कणे, गोवायाम्, महाराष्ट्र, पश्चिमबङ्गाले, सिक्किमराज्ये च अपि एतादृश्यः स्थितयः सम्भाव्यन्ते। देहल्यां ऋतु सामान्यः भविष्यति।

एशयिन् क्रीडासु

भारतस्य उत्तमं प्रदर्शनम्

एशियन्-क्रीडासु भारतीय-पुरुष-महिला-स्कीट-दलानि जापान-देशे कांस्यपदकं विजितवन्तः; मीराबाई चानुः भारोत्तोलने रजतपदकं प्राप्तवती, भारतस्य पुरुष-बैडमिण्टन-दलेन कांस्यपदकं च विजितम्। षविंशत्यधिक द्विसहस्रतमे वर्षे एशियन्-क्रीडासु भारतीय-पुरुष-महिला-स्कीट्-दलानि जपान्-देशे कांस्यपदकं विजितवन्तः; मीराबाई चानुः भारोत्तोलने रजतपदकं प्राप्तवती, भारतस्य पुरुष-बैडमिण्टन-दलेन कांस्यपदकं च विजितम्।

भारतीय-अंशविपण्यां पुनरुत्थानम्, सेन्सेक्सनिफ्टीसूचकाङ्कयोः वृद्धिः

(बीएसईसेन्सेक्ससूचकाङ्कः७४८२८.२५ निफ्टी-५०-सूचकाङ्कः२३४४६.८०)

मुम्बई ,२३ सितंबर २०२६
हिमसंस्कृतवार्ताः- डॉ विमलेश झा

भारतीय-अंशविपण्यां बुधवासरे सकारात्मकः व्यापारः दृष्टः। पूर्वदिवसे दृष्टायाः अवनतेः अनन्तरं बुधवासरे अंशविपण्ये क्रयभावना सुदृढा अभवत्। व्यवसायस्य समाप्तौ सेन्सेक्ससूचकाङ्कः २९९.१७ अङ्कैः, अर्थात् ०.४० प्रतिशतं, वर्धित्वा ७४,८२८.२५ अङ्केषु स्थिरः अभवत्। अपरत्र निफ्टी-५०-सूचकाङ्कः ११७.८० अङ्कैः, अर्थात् ०.५० प्रतिशतं, वर्धित्वा २३,४४६.८० अङ्केषु व्यवसायस्य समापनं कृतवान्। विस्तृतअंशविपण्याम् अपि क्रयणप्रवृत्तिः दृष्टा। मिडकैप तथा स्मॉलकैपवर्गयोः अंशेषु अपि वृद्धिः अभवत्। विशेषतः धातुक्षेत्रसम्बद्धेषु अंशेषु निवेशकानां रुचिः वर्धिता।टाटास्टील, बजाजफाइनान्स तथा हिन्दाल्कोइण्डस्ट्रीज इत्येतेषां अंशानां मूल्येषु प्रमुखा वृद्धिः अभवत्। क्षेत्रीयविपण्ये धातु, एफएमसीजी, सार्वजनिकक्षेत्रस्य अधिकोषः, स्थावरसम्पत्तिः तथा औषधिक्षेत्रसम्बद्धाः अंशाः लाभान्विताः अभवन्। तद्विपरीतं सूचनाप्रौद्योगिकीक्षेत्रे कतिपयेषु अंशेषु अवनतिः दृष्टा। विशेषज्ञानां मते अशोधिततैलस्य मूल्ये दृष्टा मन्दता, वैश्विकअंशविपण्यां सकारात्मकाः सङ्केताः तथा अन्ताराष्ट्रियस्तरे विद्यमानाः आर्थिककूटनीतिकपरिस्थितयः भारतीय-अंशविपण्याःव्यवसायं प्रभावितवन्तः।

समग्रतया बुधवासरे भारतीय-अंशविपण्ये सकारात्मकं वातावरणं दृष्टम्। प्रमुखौ सेन्सेक्स तथा निफ्टी इति सूचकाङ्कौ लाभेन सह व्यवसायस्य समापनं कृतवन्तौ।

रविः खरिडेहालः - बेङ्गलूरु

"वित्तमन्त्रिणा निगमं सम्बोधितम् प्रत्येकासहमतिः वैधानिक-विवादरूपेण न परिणतव्यः"

"वित्तमन्त्रिणः निगमान् प्रति आह्वानम् प्रत्येकम् असहमतिः वैधानिकविवादे न परिणमेत्" उद्योगैः असहमतिं न्यायालयं प्रति अनयद्भिः प्रशासनं कथं सशक्तं कर्तव्यम् इत्यत्र ध्यानं दातव्यम्। उच्चमानकैः एव संस्थानां सुशासनं सुदृढं भवति। विश्वासः आचरणेन निर्मीयते, न तु केवलम् आग्रहेण। सर्वकारेण नियामकैः च सह

रचनात्मकसहयोगस्य संस्कृतिः अङ्गीकर्तव्या। प्राथमिकस्तरे एव संवादः असहमतेः विवादरूपेण परिवर्तनात् पूर्वं स्थितिं समाधातुं शक्नोति। एका परिपक्वा अर्थव्यवस्था प्रतिद्वन्द्वितां अकुर्वाणापि असहमतिं प्रकटीकर्तुं समर्था भवेत्। वित्तमन्त्रिणा भारतीयनिगमाः आहूताः यत् ते २०४७ तमवर्षपर्यन्तं 'विकसितभारतस्य' निर्माणाय सशक्ततराणाम्, आघातसहिष्णूनां (लचीलानाम्), उत्तमरीत्या प्रशासितानां च उद्यमानां निर्माणं कुर्युः। आधारभूतसंरचना उपलब्धा अस्ति; अधुना आवश्यकमानकानुरूपं कार्यसम्पादनमेव अस्माकं सङ्कल्पं यथार्थे परिवर्तयितुं सामर्थ्यं निर्धारयिष्यति।

HP HIGH COURT - उच्चन्यायालये न्यायिक-कार्यविधेः प्रत्यक्ष-प्रसारणस्य शुभारम्भः, मुख्य-न्यायाधीशेन विहितम् उद्घाटनम्

हिमसंस्कृतवार्ता — शिमला।
हिमाचलप्रदेश-उच्चन्यायालये सम्प्रति न्यायालयीय-कार्यविधेः प्रत्यक्ष-प्रसारणं विधास्यते। बुधवासरे न्यायालयीय-कार्यविधे प्रत्यक्ष-प्रसारणस्य तथा च समुन्नत-मिश्रित-दृश्य-श्रव्य-सञ्चारस्य (Advanced Hybrid Video Conferencing) औपचारिकः शुभारम्भः मुख्य-न्यायाधीशेन गुरमीतसिंहसन्धावालिया-महोदयेन कृतः। उद्घाटन-भाषणे मुख्य-न्यायाधीशः अवदत् यत् इयं केवलं काचित् तान्त्रिकी सुविधा एव नास्ति, अपि तु न्याय-व्यवस्थां सुतरां पारदर्शिनीं, सुगमां, समाजानुकूलां च सम्पादयितुम् एकं महत्त्वपूर्णं चरणम् अस्ति। न्यायः केवलं सम्पादनीयः एव न, अपि तु प्रत्यक्षं दृश्यमानोऽपि भवेत्। हिमाचलस्य पर्वतीय-दुर्गम-भौगोलिक-परिस्थितिं विचिन्त्य इयं प्रविधिः जन-सामान्येभ्यः, विधि-व्यवसायिभ्यः (अधिवक्तृभ्यः), विधि-छात्रेभ्यश्च अतीव लाभप्रदा सिद्धा भविष्यति। अनेन सहैव हिमाचलप्रदेश-उच्चन्यायालयः देशस्य तादृशः दशमः (१०) उच्चन्यायालयः जातः, यत्र न्यायिक-प्रक्रियाणां प्रत्यक्ष-प्रसारणं प्रारब्धम्।

मुख्य-न्यायाधीशः सचेतयन् प्रोक्तवान् यत् पारदर्शितायाः तात्पर्यं प्रचारः (Publicity) नास्ति; न्यायालयस्य गरिमा, मर्यादा, गाम्भीर्यं च सर्वथा संरक्षणीयं भवेत्। संवेदनशीलेषु प्रकरणेषु—यथा बाल-विवादेषु, लैङ्गिक-अपराध-पीडितानां विषयेषु, वैवाहिक-विवादेषु च—गोपनीयतायाः वैयक्तिक-अधिकारस्य च पूर्णं ध्यानं स्थापयिष्यते। प्रसारणस्य अनधिकृत-ध्वन्यङ्कनम् (Recording), पुनर्निर्माणम्, अथवा दुरुपयोगं रोद्धुं दृढाः 'साइबर'-सुरक्षा-उपायाः निश्चिताः क्रियन्ते।

सङ्गणक-ई-कोर्ट-तथा-कृत्रिम-बुद्धिमत्ता-समित्याः अध्यक्षः न्यायमूर्तिः अजयमोहनगोयल-महोदयः स्वागत-भाषणे अवदत् यत् इयं नवीन-प्रयासः मुख्य-न्यायाधीशस्य तथा च ई-समित्याः मार्गदर्शनेन सम्भवा जाता, यस्यां न्यायमूर्तिः सन्दीपशर्मा न्यायमूर्तिः राकेशकैंथलामहोदयश्च अन्तर्भवतः। सः प्रत्यपादयत् यत् प्रत्यक्ष-प्रसारणेन न्यायिक-व्यवस्थायां पारदर्शिता समेष्यति तथा च न्यायपालिकां प्रति जनानां विश्वासः दृढीभविष्यति।

अस्मिन् समारोहे उच्चन्यायालयस्य अन्ये न्यायाधीशाः—न्यायमूर्तिः विवेकसिंहठाकुरः, न्यायमूर्तिः अजयमोहनगोयलः, न्यायमूर्तिः सन्दीपशर्मा, न्यायमूर्तिः ज्योत्स्नारिवालदुआ, न्यायमूर्तिः सुशीलकुकरेजा, न्यायमूर्तिः रञ्जनशर्मा, न्यायमूर्तिः बिपिनचन्द्रनेगी, न्यायमूर्तिः राकेशकैंथला, न्यायमूर्तिः जियालालभारद्वाजः, न्यायमूर्तिः रोमेशवर्मा, न्यायमूर्तिः चिरागभानुसिंहः, न्यायमूर्तिः भूपेशशर्मा, न्यायमूर्तिः योगेशजसवालश्च उपस्थिताः आसन्। एतदतिरिक्तं महानिबन्धकः (Registrar General) विकासभारद्वाजः, अन्ये निबन्धकाः, न्यायाधिकारिणः, बार-एसोसिएशन-संस्थायाः अध्यक्षः सदस्याश्च अन्तर्जालीय-माध्यमेन (Virtually) कार्यक्रमेण सह संलग्नाः अभवन्।

अनुबन्ध-कर्मचारिणां वेतनात् अतिरिक्त-राशेः प्रत्याहरणे उच्चन्यायालयस्य प्रतिबन्धः, 'नास्ति कर्मचारिणां दोषः, अतः न प्रत्याहरेत् अतिरिक्त-धनम्'

हिमसंस्कृतवार्ता — शिमला।
हिमाचलप्रदेश-उच्चन्यायालयेन अनुबन्ध-कर्मचारिणां वेतन-संशोधनेन अतिरिक्त-भुक्तेः च प्रत्याहरणेन (रिकवरी) सम्बद्धे एकस्मिन् महत्त्वपूर्णे अभियोगे ऐतिहासिकः निर्णयः श्रावितः। उच्चन्यायालयेन कर्मचारिभ्यः प्रदत्तस्य अतिरिक्त-वेतनस्य प्रत्याहरणे पूर्णतया प्रतिबन्धः आरोपितः। न्यायालयेन स्पष्टीकृतं यत् यदि प्रशासकीय-प्रमादात् मुद्रण-त्रुट्या वा कस्मैचित् कर्मचारिणे निर्धारित-नियमेभ्यः अधिकं वेतनमानं प्रदत्तं स्यात्, तर्हि राज्य-सर्वकारस्य पार्श्वे तां त्रुटिं परिष्कर्तुं नियमानुगुणं च भविष्यति काले वेतनं न्यूनीकर्तुं पूर्णः अधिकारः वर्तते; किन्तु पूर्व-दत्तस्य अतिरिक्त-धनस्य प्रति-आहरणं न विधातुं शक्यते। उच्चन्यायालयेन प्रतिपादितं यत् अस्मिन् विषये कर्मचारिणां कोऽपि कपटः मिथ्या-प्रस्तुतिः वा प्रमादः नासीत्, अतः तेभ्यः अतिरिक्त-राशेः प्रति-सङ्ग्रहः (वसूली) सर्वथा अनुचितः अस्ति। न्यायाधीशस्य जियालालभारद्वाज-महोदयस्य एकल-न्यायपीठेन ज्योति-शर्मा तथा च अन्यैः प्रविष्टां याचिकां समापयता अयम् आदेशः प्रदत्तः।

प्रकरणानुसारं, याचिकाकर्तृभिः २०१३ तमस्य वर्षस्य विज्ञापनानुसारेण महाधिवक्तृ-कार्यालये 'कनिष्ठ-मापक-आशुलिपिक'-पदे (Junior Scale Stenographer - अनुबन्ध-आधारे) आवेदनं विहितम् आसीत्। विज्ञापने तथा च २०१४ तमे वर्षे निर्गमिते नियुक्ति-पत्रे तेषां वेतनमानं १०,३००–३४,८०० रूप्यकाणि + ३,२०० ग्रेड-वेतनम् (Grade Pay) इति क्रमेण प्रतिमासं १३,५०० रूप्यकाणि निर्धारितम् आसीत्।

वर्षानन्तरम् अभिज्ञाता विभागस्य त्रुटिः

प्रायः एक-वर्षानन्तरं विभागस्य स्वकीय-प्रमादः दृष्टिपथम् आगतः। विभागेन दृष्टं यत् नियुक्ति-तथा-पदोन्नति-नियमानां (R&P Rules) पूर्व-शुद्धिपत्रस्य च अनुसारेण अस्य पदस्य वास्तविकं वेतनमानं ५,९१०–२०,२०० रूप्यकाणि + २,८०० ग्रेड-वेतनम् इति क्रमेण प्रतिमासं केवलम् ८,७१० रूप्यकाणि आसीत्। विभागेन ६ नवम्बर २०१५ दिनाङ्के शुद्धिपत्रं निर्गम्य मासिक-वेतनं १३,५०० रूप्यकेभ्यः न्यूनीकृत्य ८,७१० रूप्यकाणि विहितम्। तदनन्तरं २८ नवम्बर २०१५ दिनाङ्के 'हेतु-दर्शन-सूचनाम्' (Show Cause Notice) प्रेष्य पूर्व-प्रदत्तस्य अतिरिक्त-वेतनस्य प्रत्याहरणाय (वसूली) आदेशः निर्गतः। विभागस्य इमं प्रत्याहरण-आदेशं विरुद्ध्य कर्मचारिणः उच्चन्यायालयस्य शरणं गताः आसन्, यत्र सम्प्रति तेभ्यः महदाश्रयः प्राप्तः।

उत्तरप्रदेश- विधानपरिषदः स्नातक- निर्वाचनक्षेत्राणां ०५, शिक्षक-निर्वाचनक्षेत्राणां ०६ द्विवार्षिकनिर्वाचनस्य कार्यक्रमः घोषितः

२९ सितम्बरदिनाङ्के अधिसूचना प्रकाशिता भविष्यति, २३ अक्तूबर-दिनाङ्के मतदानं, २७ अक्तूबर-दिनाङ्के च मतगणना भविष्यति।

साङ्केतिकं चित्रम्

हिमसंस्कृतवार्ताः- वृजेश कुमार पाण्डेयः
मुख्यनिर्वाचनाधिकारी उत्तरप्रदेशेन सूचितं यत् उत्तरप्रदेश- विधानपरिषदः स्नातक-निर्वाचनक्षेत्राणां पञ्च, शिक्षक-निर्वाचनक्षेत्राणां षड् द्विवार्षिकनिर्वाचनस्य कार्यक्रमः घोषितः अस्ति। निर्वाचनकार्यक्रमानुसारं २९ सितम्बर, २०२६ दिनाङ्के निर्वाचनस्य अधिसूचना प्रकाशिता भविष्यति। २३ अक्तूबर, २०२६ दिनाङ्के मतदानं भविष्यति, २७ अक्तूबर, २०२६ दिनाङ्के मतगणना भविष्यति। मुख्यनिर्वाचनाधिकारी उक्तवान् यत् उक्तस्य विधानपरिषदः द्विवार्षिकनिर्वाचनस्य सन्दर्भे उत्तरप्रदेशस्य समस्तेषु जनपदेषु कानपुरनगरं, कानपुरदेहातम्, उन्नावं विहाय आदर्शाचारसंहितायाः सम्बन्धिनः प्रावधानाः प्रवर्तिताः सन्ति। आदर्शाचारसंहिता भारतनिर्वाचनायोगस्य ३२२/ ECI/ INST/ FUNC/ BIEN-LC/2016 इति क्रमाङ्कितेन २६ दिसम्बर, २०१६ दिनाङ्कितेन पत्रे निर्दिष्टानां प्रावधानानाम् अनुसारं प्रभाविता भविष्यति।

घेपन-हिमानी-सरोवरे हिमानी-सरोवर-विस्फोट-जन्य-प्लावनस्य (GLOF) सङ्कटः

उपायुक्त-महोदयया १४ किलोमीटर-पद-यात्रां विधाय स्वयं गृहीता स्थितेः समीक्षा

हिमसंस्कृतवार्ता — केलाङ्गम्।
घेपन-हिमानी-सरोवरस्य वर्धितेन जल-स्तरेण सम्भावित-आपद्-संकटं वीक्ष्य लाहौल-स्पीति-जनपद-प्रशासनेन निरीक्षण-प्रक्रियाः पूर्व-सज्जताश्च अधिकाः दृढीकृताः। अस्मिन्नेव क्रमे लाहौल-स्पीति-जनपदस्य उपायुक्तया तथा च जनपद-आपद्-प्रबन्धन-प्राधिकरणस्य (DDMA) अध्यक्षया किरण-भड़ाना-महोदयया मङ्गलवासरे स्वयं सिस्सू-क्षेत्रात् प्रायः चतुर्दश-किलोमीटर-परिमितं समुन्नत-दुर्गम-पर्वतीय-क्षेत्रम् आरुह्य घेपन-सरोवरस्य निरीक्षणं कृतं, स्थल-गतायाः स्थितेश्च सूक्ष्मं मूल्याङ्कनं विहितम्। जनपद-प्रशासनं पूर्वत एव सरोवरस्य निरन्तर-पर्यवेक्षणं सम्भावितस्य हिमानी-सरोवर-विस्फोट-जन्य-प्लावनस्य (GLOF - Glacial Lake Outburst Flood) च सम्मुखीकरणाय विविधासु योजनासु कार्यं करोति।उपायुक्तायाः किरण-भड़ानायाः अयं प्रवासः अतीव महत्त्वपूर्णः आसीत्, यतो हि तया विषम-भौगोलिक-प्रतिकूलानां परिस्थितीनां मध्ये प्रायः चतुर्दश-किलोमीटर-दीर्घा पाद-यात्रा सम्पूर्णा कृता, स्वयं सरोवरं सम्प्राप्य च प्रत्यक्ष-स्थितिः अवबुद्धा। तया सरोवरस्य जल-स्तरः, परितः विद्यमानः भू-भागः, जलस्य सम्भावित-प्रवाह-मार्गश्च प्रत्यक्षीकृताः। अनेन सहैव अधिकारीभिः सह विचार-विमर्शः विहितः यत् वर्धितं जल-स्तरं नियन्त्रयितुं न्यूनीकर्तुं च के व्यवहारात्मकाः सुरक्षिताश्च उपायाः भवेयुः, तथा च कस्यामपि आपद्-अवस्थायां का कार्य-योजना प्रयोक्तव्या। उपायुक्तया तत्र उपस्थितेभ्यः अधिकारिभ्यः कर्मचारिभ्यश्च सरोवरस्य साम्प्रतिक-स्थितेः भौगोलिक-स्वरूपाणां च विवरणं सङ्गृहीतम्। तया सम्बद्ध-विभागाः परस्पर-समन्वयेन कार्यं कर्तुं तथा च सरोवर-सम्बद्धस्य प्रत्येकस्य तथ्यस्य वैज्ञानिक-दृष्ट्या तान्त्रिक-दृष्ट्या च समीक्षणाय समादिष्टाः। तस्याः स्वयं तत्र सम्प्राप्तिः प्रशासनस्य आपद्-निवारण-प्रतिबद्धतां गम्भीरतां सतर्कतां च प्रमाणयति।

पञ्चदश-सदस्यीयेन निरीक्षण-दलेन सम्पादितं कार्यम्

अस्मिन् निरीक्षण-दले विविध-विभागानां पञ्चदश अधिकारिणः कर्मचारिणश्च सम्मिलिताः आसन्। इदं दलं सरोवर-क्षेत्रं सम्प्राप्य आवश्यकं निरीक्षणं तथ्यान्वेषणं च अकरोत्। अत्यधिक-दुर्गमत्वात् दलस्य अन्येषां सदस्यानां कृते सरोवरस्य अधः स्थिते आधार-शिबिरे (Base Camp) रात्रि-विश्रामस्य प्रबन्धः कृतः। उपायुक्ता किरण-भड़ाना मङ्गलवासरे एव निरीक्षणानन्तरं प्रत्यावृत्ता, यत्रैव दलस्य अन्ये सदस्याः बुधवासरे अपराह्णे केलाङ्ग-नगरं प्रति न्यवर्तन्त।
उल्लेखनीयं यत् घेपन-सरोवरः प्रायः ४,०७० मीटर-परिमिते औन्नत्ये स्थितः अस्ति। जनपद-प्रशासनेन अस्य जल-स्तरस्य अन्येषां च मानदण्डानां निरन्तरं निरीक्षणं प्राथम्येन क्रियते। सम्प्रत्येव 'भारतीय-भूवैज्ञानिक-सर्वेक्षणस्य' (GSI) विशेषज्ञ-दलेन अपि अस्य सरोवरस्य परिसरस्य च वैज्ञानिकम् अध्ययनं विहितम् आसीत्। सम्भावित-विपत्तेः प्रतीक्षायाः स्थाने पूर्वत एव तस्याः समाधानाय व्यवहृत-योजना-निर्माणं प्रति प्रशासनस्य एषः प्रयासः अतीव श्लाघनीयः वर्तते।

षोडश-वित्तायोगात् पञ्चायतेभ्यः लप्स्यन्ते ३,७४४ कोटि-रूप्यकाणि; पञ्चसु वर्षेषु ग्राम-विकासाय व्ययी भविष्यति विपुल-धनराशिः

हिमसंस्कृतवार्ता — शिमला। हिमाचलप्रदेशस्य ग्रामीण-भागेषु मूलभूत-सुविधानां सुदृढीकरणाय केन्द्र-सर्वकारेण षोडश-वित्तायोगस्य अन्तर्गतं प्रदेशस्य पञ्चायतेभ्यः ३,७४४ कोटि-रूप्यकाणां राशिः स्वीकृता। इयं धनराशिः २०२६-२७ वित्ताब्दात् २०३०-३१ पर्यन्तं पञ्च-वर्षाणां कालावधौ उपलब्धा भविष्यति। अनेन प्रदेशस्य ग्राम-पञ्चायत-स्तरे पेय-जलस्य, स्वच्छतायाः, मार्गाणां, जल-निकास-नालिकानां, सामुदायिक-भवनानां, पञ्चायत-भवनानां च विविधानां विकास-कार्याणां गति-संवर्धनं सम्भाव्यते।पञ्च-वर्षीय-कालावधौ प्राप्यमाणायाः अस्याः राशेः आकलनं यदि प्रदेशस्य पञ्चायतानां सङ्ख्यानुसारेण क्रियेत, तर्हि प्रति-पञ्चायतं प्रायः एक-कोटि-रूप्यक-परिमितं धनम् आगच्छति। पञ्चदश-वित्तायोगस्य तुलनया अयं प्रबन्धः अतीव विशालः अस्ति। पञ्चदश-वित्तायोगे हिमाचल-राज्येन प्रायः २,१०० कोटि-रूप्यकाणि प्राप्तानि आसन्। तदपेक्षया षोडश-वित्तायोगे १,६४४ कोटि-रूप्यकाणाम् अधिका राशिः स्वीकृता, येन पञ्चायती-संस्थानां वित्तीय-सम्पत्सु अभूतपूर्वा वृद्धिः सञ्जाता।

५०:५० अनुपातेन बद्ध-अबद्ध-अनुदानानि

षोडश-वित्तायोगस्य राशेः उपयोगाय व्ययस्य स्पष्टाः प्राथमिकाः नियमाः निर्धारिताः सन्ति। सम्पूर्ण-राशिः ५०:५० अनुपातेन 'बद्ध-अनुदाने' (Tied Grant) तथा 'अबद्ध-अनुदाने' (Untied Grant) विभक्ता अस्ति।

बद्ध-अनुदानम् प्रायः १,८७२ कोटि-रूप्यकाणि

कुल-वित्तस्य अर्ध-भागः अर्थात् प्रायः १,८७२ कोटि-रूप्यकाणि बद्ध-अनुदान-रूपेण स्थास्यन्ति। अस्याः राशेः व्ययं पञ्चायताः स्वेच्छया कस्मिंश्चित् अन्य-कार्ये कर्तुं न शक्ष्यन्ति। अस्य प्रमुखम् उद्देश्यं ग्रामेषु पेय-जल-वितरणं स्वच्छता-व्यवस्थां च दृढीकर्तुम् अस्ति। सहैव बहिर्मल-त्याग-निवारणाय (ODF) ग्राम-परिसरं स्वच्छं रक्षितुं च एषा राशिः प्रयोक्तव्या। अन्य-कार्यार्थम् अस्याः राशेः विचलनं (Diversion) न अनुमन्यते; अर्थात् यदि कुत्रापि मार्ग-निर्माणस्य महती आवश्यकता स्यात्, तथापि इयं राशिः मार्गे व्ययीकर्तुं न शक्यते।

अबद्ध-अनुदानम् प्रायः १,८७२ कोटि-रूप्यकाणि

अवशिष्टः अर्ध-भागः अबद्ध-अनुदान-रूपेण पञ्चायतेभ्यः लप्स्यते। अनेन धनेन पञ्चायताः स्थानीय-आवश्यकतानुसारं ग्राम-मार्गाणां, वीथीनां, जल-निकास-प्रणालीनां, सामुदायिक-भवनानां, पञ्चायत-गृहाणां च जीर्णोद्धारं कर्तुं शक्ष्यन्ति। पर्वतीय-विषम-भौगोलिक-परिस्थितौ यत्र मार्गाणाम् आवागमन-सुविधानां च प्राधान्यम् अस्ति, तत्र इयं व्यवस्था अतीव उपकारिणी सिद्ध्यति।

पारदर्शितायै अङ्कीय-निरीक्षणम्

षोडश-वित्तायोगस्य राशेः सदुपयोगे पारदर्शितां दायित्वं च निश्चेतुम् 'अङ्कीय-निरीक्षण-व्यवस्थायाः' प्रवर्तने बलं दत्तम् अस्ति। पञ्चायत-स्तरे जायमानानां सर्वेषां कार्याणां व्ययस्य च सम्पूर्णः अभिलेखः अन्तर्जालीय-माध्यमेन पञ्जीकृतः निरीक्षितश्च भविष्यति, येन वित्तीय-अनियमिततानां निवारणं सुकरं भवेत्।

सन्तकबीरनगरस्य नवागता जिलाधिकारिणी अनुज मलिकः पदभारं स्वीकृतवती

हिमसंस्कृतवार्ताः- उत्तरप्रदेशः सन्तकबीरनगरस्य नवागता जिलाधिकारिणी अनुज मलिक बुधवासरे कलेक्ट्रेट्-स्थितं कोषागारं गत्वा आवश्यकेषु अभिलेखेषु हस्ताक्षरं कृत्वा सन्तकबीरनगरस्य जिलाधिकारिणी-पदस्य कार्यभारं स्वीकृतवती। कार्यभारं स्वीकृत्य तया जनपदस्तरीयैः अधिकारिभिः सह सभा आयोजिता। सभायां शासनस्य जनकल्याणकारीणां योजनानां भूमिस्तरे शतप्रतिशतं क्रियान्वयनं तथा च सामान्यजनानां समस्याणां समयबद्धं गुणवत्तापूर्णं च निराकरणं स्वस्य प्राथमिकता इति नवागता जिलाधिकारिणी अवदत्। अधिकारिभिः नवागतायै जिलाधिकारिण्यै स्वागतम् अभिनन्दनं च समर्पितम्।

बङ्गोपसागरस्य न्यूनदाबक्षेत्रस्य प्रभावः, बहुषु राज्येषु अतिवृष्टेः सचेतना

बङ्गोपसागरस्य उपरि निर्मितस्य न्यूनदाबक्षेत्रस्य प्रभावेन अद्य २३ सितम्बर दिनाङ्के देशस्य अनेकासु राज्येषु अतिवृष्टेः चेतावनी प्रदत्ता अस्ति। ओडिशा, तटीय-आन्ध्रप्रदेशः, छत्तीसगढः, तेलङ्गाना-राज्येषु प्रचण्डवृष्टेः अतिप्रचण्डवृष्टेः च सम्भावना वर्तते। मौसमविभागेन एतेषु क्षेत्रेषु रक्तवर्णीय-सचेतना जारीकृता अस्ति। उत्तरप्रदेशः, बिहारः, झारखण्डः, मध्यप्रदेशः, उत्तराखण्डः इत्यादिषु बहुषु राज्येषु अपि वर्षायाः तीव्रवायुवेगस्य च परिस्थितिः निर्मातुं शक्नोति। ओडिशाराज्ये प्रतिघण्टा ७० किलोमीटरपर्यन्तं तीव्राः वायवः प्रवाहितुं शक्नुवन्ति। बिहारराज्ये २४ तथा २५ सितम्बर दिनाङ्कयोः अतिवृष्टेः पूर्वानुमानं कृतम् अस्ति। मध्यप्रदेशे अपि वर्षायाः तीव्रता वर्धितुं शक्नोति। दिल्ली-नगरे तु मौसमः स्वच्छः एव स्थास्यतीति सम्भावना वर्तते।

आचार्यकिशोरकुणालस्य नाम्ना

भविष्यति पाटलिपुत्र- रेलस्थानकस्य भूमार्गस्य नामकरणम्

प्रस्तावः स्वीकृतः; भक्तानां सौकर्यार्थं महावीरमन्दिरेण सह सहभागे सञ्चालनस्य अपि प्रस्तावः

हिमसंस्कृतवार्ताः राघव नाथ झा, पाटलिपुत्रम्। महावीरमन्दिरस्य पूर्वसंस्थापकसचिवस्य पद्मश्री-आचार्यकिशोरकुणालस्य स्मृतौ पाटलिपुत्र-रेलस्थानकस्य अधोमार्गस्य नामकरणम् 'आचार्यकिशोरकुणाल अधोमार्गः' इति भविष्यति। अस्मिन् सन्दर्भे प्रस्तावः पारितः जातः। सहैव, भक्तानां सौविध्यं विचिन्त्य इमं भूमार्गं महावीरमन्दिरेण सह सहभागे सञ्चालयितुं प्रस्तावः अपि स्वीकृतः अस्ति। 'पटना स्मार्ट सिटी लिमिटेड' इत्यस्य अन्तर्गतं जीपीओ-वृत्तस्य (गोलम्बरस्य) समीपे बहुविधकेन्द्रं पाटलिपुत्र-जङ्क्शनेन सह योजयितुं निर्मितस्य अस्य भूमार्गस्य अधिकृतं नामकरणम् अधुना 'आचार्यः किशोरकुणाल अधोमार्गः' इति रूपेण क्रियिष्यते। अस्य पुष्टिकरणं बिहारराज्य- धार्मिकन्यास-बोर्डस्य सदस्येन श्रीमहावीरस्थान- न्याससमित्याः सचिवायितेन सायणकुणालेन कृतम्। सः एतस्मै निर्णयाय मुख्यमन्त्रिणे सम्राट चौधरिणे, बिहारसर्वकाराय, मन्त्रिमण्डलाय च हार्दिकीं कृतज्ञतां प्राकटयत्।

सायणकुणालः अवदत् यत् रामनवमीसदृशेषु महामहोत्सवेषु महावीरमन्दिरे भक्तानां विपुलः सम्मर्दः भवति, तैः च दीर्घपङ्क्तौ प्रतीक्षा कर्तव्या भवति। एतादृश्यां स्थितौ अस्य वातानुकूलितस्य भूमार्गस्य उपयोगः भक्तानां सौकर्यार्थं कर्तुं शक्यते। अनेन जनसम्मर्दस्य नियन्त्रणे भक्तानाम् आवागमने च महती सहायता भविष्यति।

सः न्यवेदयत् यत् भूमार्गे निर्मितानाम् आपणानां सञ्चालनदिशि अपि अनुमत्यनन्तरम् आवश्यकी प्रक्रिया प्रारप्स्यते। अनेन भूमार्गस्य उपयोगे व्यवस्थापने च सुनियोजितं स्वरूपं प्राप्तं भविष्यति इति आशा वर्तते। सायणकुणालः अकथयत् यत् बेगूसराय- मण्डलस्य चिरप्रतीक्षिताम् आवश्यकतां दृष्ट्वा आवश्यकराशेः आबंटनं कृतमस्ति। सहैव, रामधारीसिंहदिनकरविश्वविद्यालयेन सम्बद्धाय प्रस्तावाय तस्य जयन्ती-अवसरे स्वीकृतिप्रदानम् अपि बेगूसराय-क्षेत्राय महत्त्वपूर्णं पदं वर्तते। सः अवदत् यत् एभिः निर्णयैः भक्तानां सौविध्येभ्यः, महावीरमन्दिरस्य व्यवस्थाभ्यः, क्षेत्रस्य विकासाय च नूतना दिशा प्राप्स्यते। सः एतस्मै महत्त्वपूर्णाय उपक्रमाय बिहारसर्वकाराय मन्त्रिमण्डलाय च पुनः धन्यवादान् व्याहरत्।

क्रीडाप्रतियोगितायां सांस्कृतिकलोक-नृत्येषु च जिया-विद्यालयस्य वर्चस्वम्

राजकीय-वरिष्ठ-माध्यमिक-विद्यालये कण्डवाडी-स्थले चतुर्दशवर्षेभ्यः न्यूनावयस्कानां (अण्डर्-१४) छात्राणां छात्राणां च मण्डलस्तरीया क्रीडा-सांस्कृतिक-प्रतियोगिता आयोजिता। यस्यां जिया-विद्यालयस्य विद्यार्थिनः स्वप्रतिभायाः प्रभावम् अदर्शयन्।चतुर्दशवर्षेभ्यः न्यूनावयस्कानां बालिकानां चतुरङ्ग-प्रतियोगितायां (शतरंज) जिया-विद्यालयस्य वंशिका उत्कृष्टं क्रीडाकौशलं प्रदर्श्य राज्यस्तरीयायां प्रतियोगितायां स्वस्थानं निश्चितम् अकरोत्। बैडमिंटन प्रतियोगितायाम् विद्यालयस्य छात्रा सानवी सर्वश्रेष्ठ प्रदर्शनं कृत्वा राज्यस्तरीय प्रतियोगितायाम् कृते चयनिता अभवत्।एतेन सहैव जिया-विद्यालयस्य बालकाः सांस्कृतिकलोकनृत्येषु अपि श्रेष्ठं प्रदर्शनं कृत्वा द्वितीयं स्थानं प्राप्तवन्तः।विद्यालयस्य प्रधानाचार्यः श्रीमान् रामप्रकाशवर्धन-महोदयः सर्वान् विद्यार्थिनः अभिनन्दितवान्। सः सर्वेभ्यः छात्रेभ्यः, अभिभावकेभ्यः, मार्गदर्शक-शिक्षकेभ्यः च शुभाशयान् अयच्छत् तथा वंशिकायै राज्यस्तरीय-प्रतियोगितायै मङ्गलकामनाः प्रकटितवान्।

भारतीयसंस्कृतनाट्यपरम्परा लोकमङ्गलस्य द्योतिका- कुलपति-प्रो.रमाकान्तपाण्डेयः

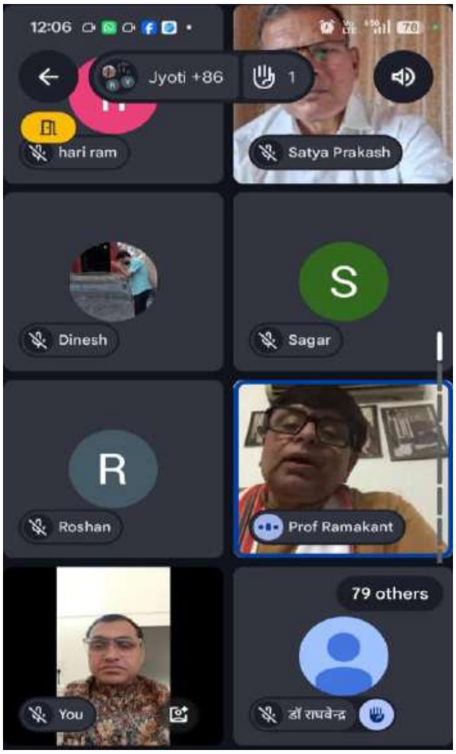

टिहरी- गढवालजनपदीया भारतीय- संस्कृत- नाट्यपरम्परा विषयिणी सङ्गोष्ठी सम्पन्ना

हिमसंस्कृतवार्ताः- डॉ. मूलचन्द्रशुक्लः, अभिषेकपाण्डेयश्च, चन्द्रबदनी (नैखरी), टिहरी- गढवालम्। उत्तराखण्ड- संस्कृत- संस्थानम् हरिद्वारम्, श्रीदेवसुमन- उत्तराखण्ड- विश्वविद्यालयः, चन्द्रबदनी- नैखरीपरिसरः चेत्यनयोः संयुक्ततत्त्वावधानेन संस्कृतमास- महोत्सवोपलक्ष्ये व्याख्यानम् आचरितम्। "भारतीय- संस्कृत- नाट्यपरम्परा" इति विषयमधिकृत्य २२ सितम्बर २०२६ तमे दिनाङ्के अन्तर्जालीय-सङ्गोष्ठ्याः आयोजनं समभवत्। अस्यां सङ्गोष्ठ्यां भारतीय- संस्कृत- नाट्यपरम्परायाः उद्भव-विकासयात्रा, शास्त्रीयाधारः, साहित्यिकवैभवं, रङ्गमञ्चीयस्वरूपं, सांस्कृतिकचेतना, समकालिकप्रासङ्गिकता च इत्येतेषु विविधेषु पक्षेषु विद्वद्भिः विस्तरेण विचारविनिमयः समाचरितः। भारतीय- नाट्य- परम्परायाः बहुविधवैशिष्ट्यानि शास्त्रीयदृष्ट्या समीक्ष्य तस्याः लोकजीवनसम्बद्धता च विशदीकृता। कार्यक्रमस्य अध्यक्षतां श्रीदेवसुमन- उत्तराखण्ड- विश्वविद्यालयस्य चन्द्रबदनी- नैखरीपरिसरस्य प्रभारीनिदेशकः डॉ. महन्थमौर्य अकरोत्। सः कार्यक्रमस्य ज्ञानवर्धकतां प्रयोजनवत्त्वं च प्रतिपाद्य सर्वेषां प्रतिभागिनां कृते अयं कार्यक्रमः अत्यन्तमुपकारकः इति अभ्यधात्। सङ्गोष्ठ्याम् उत्तराखण्ड- संस्कृत- विश्वविद्यालयः हरिद्वारम् इत्यस्य कुलपतिः प्रो. रमाकान्तपाण्डेयवर्यः मुख्यवक्तारूपेण समुपस्थित आसीत्। सः स्वकीयमुख्यवक्तव्ये भारतीयनाट्यपरम्परां केवलं मनोरञ्जनप्रधानां विधां न मन्यमानः, अपि तु तां भारतीय- जीवनदर्शनस्य, लोकमङ्गलस्य, नैतिकमूल्यानां, सौन्दर्यबोधस्य सांस्कृतिक- चेतनायाश्च सशक्तां कलात्मकाभिव्यक्तिम् इति निरूपितवान्। सः महर्षिणा भरतेन प्रणीतस्य नाट्यशास्त्रस्य, रससिद्धान्तस्य, अभिनयस्य, नाट्यस्य विविधाङ्गानां च विशदं विवेचनं कृत्वा भास- कालिदास- शूद्रक- भवभूत्यादीनां संस्कृतनाटककाराणां सृजनपरम्परां समुपस्थापितवान्। संस्कृत- नाट्य- साहित्यस्य व्यापकतां वैशिष्ट्यं च सः सोदाहरणं व्याख्याय तस्य भारतीयसाहित्यपरम्परायां विशिष्टं स्थानं निरूपितवान्। तेन उत्तराखण्डस्य लोकपरम्परापि वैदिकपरम्परया अनुप्राणिता इति प्रतिपादितम्। कार्यक्रमस्य मुख्यातिथिरूपेण जवाहरलालनेहरू- विश्वविद्यालयस्य विशिष्ट- संस्कृताध्ययन- केन्द्रस्य प्रो. हरिराममिश्रमहोदयः समुपस्थितः। सः प्रतिपादितवान् यत् संस्कृतनाटकेषु तत्कालीनसमाजस्य, राजनीतेः, संस्कृतेः, लोकजीवनस्य, मानवीयसंवेदनानां च अत्यन्तं कलात्मकं चित्रणं समुपलभ्यते। रसैः भावैः, चतुर्विधाभिनयेन, सङ्गीतेन, नृत्येन, संवादेन च समन्वितया भारतीयनाट्यपरम्परया भारतीय- ज्ञान- परम्परा सम्यक् संरक्षिता संवर्धिता च। सः "मुद्राराक्षसम्" इति प्रसिद्धनाटकस्य नाटकीयतां तत्र विद्यमानानां विविधनाट्यतत्त्वानां च सोदाहरणं विवेचनं कृतवान्। विशिष्टातिथिरूपेण उत्तराखण्ड- संस्कृत- विश्वविद्यालयस्य, हरिद्वारस्य मुख्यशास्ता, शिक्षाशास्त्रविभागाध्यक्षः प्रो. अरविन्दनारायण मिश्रश्च उपस्थित आसीत्। स आधुनिके डिजिटल- माध्यमप्रधानयुगे संस्कृतनाट्यसाहित्यं रङ्गपरम्परां च नवपीढ्या सह संयोजयितुं तदनुकूलानि नूतनानि प्रयत्नानि करणीयानि इति विशेषण प्रतिपादितवान्। वक्तारूपेण केन्द्रीय- संस्कृत- विश्वविद्यालयस्य देवप्रयागपरिसरस्य वेदविभागाध्यक्षः डॉ. शैलेन्द्र उनियालः भारतीय- संस्कृत- नाट्यपरम्परायाम् अन्तर्निहितानाम् औपनिषदिकाख्यानानां विशदं विवेचनं समुपस्थापितवान्। सङ्गोष्ठ्याः जनपदसंयोजकः सञ्चालकश्च डॉ. मूलचन्द्रशुक्लः, संस्कृतविभागाध्यक्षः, स्वकीये प्रास्ताविकसम्बोधने भारतीय- संस्कृत- नाट्यपरम्परायाः समृद्धां गौरवशालिनीं च परम्परां जनं जनं प्रति प्रसारयितुं एतादृशानाम् शैक्षणिक- कार्यक्रमाणाम् आयोजनम् अत्यावश्यकम् इति प्रतिपादितवान्। सहसंयोजकः आचार्यः रोशनगौडः समागतानां सर्वेषाम् अतिथीनां विदुषां च सादरं स्वागतं कृतवान्। कार्यक्रमे आनन्दा हिमानी, डॉ. नवीनजशोला, डॉ. मुदितशुक्लः, डॉ. आशीषत्रिपाठी, डॉ. अभिषेक पाण्डेयः, डॉ. अजीतपंवारः, डॉ. प्रकाशजाङ्गी, प्रो. प्रकाशपन्तः, डॉ. कैलासपतिमैठाणी,डॉ. मोनाली, मोहित उप्रेती एतैः विद्वद्भिः सह चन्द्रबदनी- परिसरस्य समस्ताः प्राध्यापकाः, शिक्षकाः, विद्यार्थिनः, शोधच्छात्राः, गणमान्यजनाश्च बहुसङ्ख्यया समुपस्थिताः आसन्। उत्तराखण्ड- संस्कृतसंस्थानेन संस्कृतभाषायाः प्रचार- प्रसार- संरक्षण- संवर्धनादिदिशि क्रियमाणानां विविधकार्यक्रमाणां विषये प्रकाशं प्रसारयन् संस्थायाः सचिवः प्रो. विनयविद्यालङ्कारः अवदत् यत् अस्याः सङ्गोष्ठ्याः माध्यमेन प्रतिभागिनां कृते भारतीयज्ञानपरम्परायाः अत्यन्तमहत्त्वपूर्णस्य पक्षस्य संस्कृत- नाट्यसाहित्यस्य भारतीय- रङ्गमञ्चपरम्परायाश्च सम्यगवबोधनस्य महत्त्वपूर्णः अवसरः प्राप्तः। संस्कृतमासमहोत्सवस्य अन्तर्गतायं कार्यक्रमः भारतीयसंस्कृतेः संस्कृतभाषायाश्च संरक्षणे, संवर्धने, प्रचार-प्रसारे च सार्थकशैक्षणिकसामर्थ्यं समुपस्थापयति। अस्य माध्यमेन संस्कृत- नाट्यपरम्परायाः गौरवशालिनीं सांस्कृतिकविरासतं नवपीढीपर्यन्तं प्रापयितुं नवीनदिक् उद्घाटिता इति वक्तुं शक्यते। कार्यक्रमस्य समापनावसरे डॉ. दयाधरदीक्षितः समागतान् सर्वान् अतिथीन् विदुषः प्रतिभागिनश्च प्रति कृतज्ञतां ज्ञापयन् धन्यवादं समर्पितवान्। एवं सङ्गोष्ठ्याः माध्यमेन भारतीय- संस्कृत- नाट्यपरम्परायाः शास्त्रीयवैभवं, सांस्कृतिक- गाम्भीर्यं, लोकजीवनसम्बद्धता, नैतिकमूल्य- प्रतिपादकता, सौन्दर्यचेतना च सम्यक् प्रकाशिता। भारतीयनाट्यपरम्परा मनोरञ्जनस्य साधनमात्रं न, अपि तु लोकमङ्गलस्य, संस्कृतिसंरक्षणस्य, ज्ञानपरम्परासंवर्धनस्य च प्रभाविनी वाहिनी इति विद्वद्भिः समवेतस्वरेण प्रतिपादितम्।

भारतस्य सर्वाधिकधनिकः अभवत् गौतम-अडानी, सम्पत्तौ ५९,४०० कोटिरूप्यकैः पृष्ठतः स्थितः अम्बानी

विख्यातः उद्योगपतिः गौतम-अडानी तस्य परिवारश्च मुकेश-अम्बानीं तस्य परिवारं च पृष्ठतः कृत्वा 'हुरुन् इण्डिया धनी-सूची-२०२६' इत्यस्यां पुनः प्रथमं स्थानं प्राप्तवन्तः। अडानी-महोदयस्य सम्पत्तिः १३ प्रतिशतं वर्धित्वा ९.२३ लक्षकोटि-रूप्यकाणि (९६ अरब-डॉलर्) सञ्जाता, यदा तु अम्बानी-महोदयस्य सम्पत्तिः १० प्रतिशतं ह्रासं प्राप्य ८.६३ लक्षकोटि-रूप्यकाणि (९० अरब-डॉलर्) अवशिष्टा। सम्प्रति अडानी-महोदयः अम्बानी-महोदयात् ५९,४०० कोटिरूप्यकैः अग्रे अस्ति। नूतनायां हुरुन्-सूच्यां तादृशाः १,६८० जनाः सम्मिलिताः सन्ति, येषां सम्पत्तिः न्यूनातिन्यूनं १,००० कोटिरूप्यकाणि वर्तते। तेषां कुलसम्पत्तिः गतवर्षस्य तुलनया १२.८ प्रतिशतं वर्धित्वा १८७.५ लक्षकोटि-रूप्यकाणि (१.९६ ट्रिलियन्-डॉलर्) सञ्जाता, या भारतस्य सकलघरेलू-उत्पादस्य (GDP) प्रायः अर्धभागेन समाना अस्ति।भारते अधुना विक्रमीयाः ३९१ शतकोटि-पतयः (अरबपतयः) सन्ति, यदा तु पञ्चवर्षेभ्यः पूर्वम् एषा सङ्ख्या २३७ आसीत्। गते एकस्मिन् वर्षे देशे २७ नवीनाः शतकोटि-पतयः संयुक्ताः अभवन्।

उत्तराखण्ड- संस्कृतसंस्थानेन आयोजितायाः अष्टादश- खण्डस्तरीय- संस्कृत- छात्रप्रतियोगितायाः आयोजनम्

हिमसंस्कृतवार्ताः- डॉ नवीन ममगाईं उत्तराखण्डः,

२३ सितम्बर २०२६ तमे वर्षे उत्तराखण्ड- संस्कृतसंस्थानेन आयोजितायाः अष्टादश- खण्डस्तरीय- संस्कृत- छात्रप्रतियोगितायाः अन्तर्गतं कनिष्ठवर्गीयानां प्रतियोगितानाम् आयोजनं श्रीगरीबदासीय- साधुसंस्कृत- महाविद्यालयस्य परिसरे सम्पन्नम्। अस्मिन् कार्यक्रमे बहादराबादविकासखण्डस्य सर्वेषां शासकीय- अशासकीय- प्रबन्धकीयविद्यालयानां छात्राः अत्यन्तम् उत्साहेन संस्कृतसमूहनाटके, संस्कृतसमूहनृत्ये, संस्कृतसमूहगाने, संस्कृत- आशुभाषणे, संस्कृतवादविवादे, श्लोकोच्चारण- प्रतियोगितायां च भागं गृहीतवन्तः। कार्यक्रमस्य शुभारम्भः उत्तराखण्ड- संस्कृतसंस्थानस्य सचिवेन प्रो. विनयकुमार- विद्यालङ्कार- महोदयेन मुख्यातिथिरूपेण, श्रीगङ्गासभायाः हरिद्वारस्य सचिवेन उज्ज्वलपण्डित महोदयेन मुख्यातिथिस्वरूपेण, संस्कृतशिक्षाविभागस्य उपनिदेशकेन, हरिद्वारस्य सहायकनिदेशकेन डॉ. वाजश्रवा-आर्यमहोदयेन विशिष्टातिथिरूपेण, उत्तराखण्ड- संस्कृतसंस्थानस्य शोधाधिकारी डॉ. हरीशगुरुराणीमहोदयेन मार्गदर्शकरूपेण दीप- प्रज्वलनेन कृतः। तदनन्तरं श्रीजगद्गुरु- श्रीचन्द्रसंस्कृतोत्तरमध्यमा- विद्यालयस्य भगवद्धामस्य छात्रैः समागतानां सर्वेषाम् अतिथीनां स्वागतं स्वागतगीतस्य माध्यमेन कृतम्। अस्मिन् अवसरे संस्कृतशिक्षाविभागस्य उपनिदेशकः डॉ. वाजश्रवा-आर्यमहोदयः स्वोद्बोधने अवदत् यत् एषा संस्कृत- छात्रप्रतियोगिता उत्तराखण्डप्रदेशस्य प्रत्येकस्मिन् जनपदे प्रत्येकस्मिन् विकासखण्डे च अद्य आयोज्यते। अस्यां प्रतियोगितायां सहस्रशः छात्राः प्रतिभागं कुर्वन्ति। तदनन्तरं श्रीगङ्गासभायाः सचिवः उज्ज्वलपण्डित- महोदयः अवदत् यत् संस्कृतं संस्काराणां भाषा अस्ति। प्रत्येकस्य जनस्य संस्कृतभाषायाः ज्ञानम् अवश्यमेव भवेत्। तदनन्तरं उत्तराखण्डसंस्कृतसंस्थानस्य सचिवः प्रो. विनयकुमार विद्यालङ्कारमहोदयः अवदत् यत् छात्राणां सर्वाङ्गीणविकासाय, संस्कृतभाषायाः संवर्धनाय संरक्षणाय च एषा संस्कृत- छात्रप्रतियोगिता आयोज्यते। तदनन्तरं उत्तराखण्ड- संस्कृत- संस्थानस्य शोधाधिकारी डॉ. हरीशगुरुरानी-महोदयः अवदत् यत् संस्कृतभाषा बालकेषु “वसुधैव कुटुम्बकम्”, “संगच्छध्वं संवदध्वं सं वो मनांसि जानताम्। देवा भागं यथा पूर्वे संजानाना उपासते॥”, “माता भूमिः पुत्रोऽहं पृथिव्याः” इत्यादीनां भावनानां च जागरणं करोति।संस्कृतभाषा अद्यतनयुगे समाजाय दिशां प्रदर्शयितुं समर्था भाषा अस्ति। अतः संस्कृतभाषा जनजनस्य भाषा भवेत् इति उद्देश्यम् अधिगम्य उत्तराखण्ड- संस्कृतसंस्थानेन एषा संस्कृतछात्रप्रतियोगिता आयोज्यते। अस्मिन् अवसरे बहादराबादविकासखण्डस्य संयोजकेन प्रकाशचन्द्रतिवारीमहोदयेन सर्वेषाम् अतिथीनां, श्रीगरीबदासीय- साधुसंस्कृत- महाविद्यालयस्य प्राचार्यां डॉ. प्रेरणागर्ग- महोदयां, डॉ. केशव- बलियानीमहोदयं, आचार्य- डम्बरप्रसाद- पोडेल- महोदयं, डॉ. नरेशशर्मामहोदयं च प्रति आभारः प्रकटितः। बहादराबाद- विकासखण्डस्य खण्डसंयोजकः डॉ. प्रकाशचन्द्रतिवारीमहोदयः अवदत् यत् संस्कृत- छात्रप्रतियोगितायां भागं ग्रहीतुं छात्रेषु अत्यधिकः उत्साहः दृश्यते।

प्रतियोगितायां प्राप्ताः परिणामाः

उत्तराखण्ड- संस्कृतसंस्थानेन आयोजितायां संस्कृत- छात्रप्रतियोगितायां कनिष्ठवर्गस्य संस्कृत- नाटक- प्रतियोगितायां प्रथमस्थानं जगद्देवसिंह- संस्कृतोत्तरमध्यमा- विद्यालयस्य सप्त- ऋषेः छात्रैः प्राप्तम्।

संस्कृतसमूहगानप्रतियोगितायाम्

प्रथमस्थानम्- आचार्यकुलं पतञ्जलियोगपीठम्, हरिद्वारम्।
द्वितीयस्थानम्- डी.ए.वी. सेण्टेनरी पब्लिक स्कूल, जगजीतपुर, हरिद्वारम्।
तृतीयस्थानम्- श्रीजगद्गुरु- श्रीचन्द्र- संस्कृतोत्तरमध्यमा- विद्यालयः, भगवद्धाम, हरिद्वाम्।

संस्कृतसमूहनृत्यप्रतियोगितायाम्

प्रथमस्थानम्- आचार्यकुलं पतञ्जलियोगपीठम्, हरिद्वारम्।
द्वितीयस्थानम्- स्वामीशम्भुदेव- संस्कृतोत्तरमध्यमा- विद्यालयः, खड़खड़ी, हरिद्वारम्।
तृतीयस्थानम्- पी.एम.श्री. राजकीय- कन्या- इण्टरकॉलेजः, ज्वालापुरं, हरिद्वारम्।

संस्कृतवादविवादप्रतियोगितायाम्

प्रथमस्थानम्- आचार्यकुलं पतञ्जलियोगपीठम्, हरिद्वारस्य छात्रे गौरिका, शौर्यराजः च।
द्वितीयस्थानम्- श्रीजगद्गुरु- श्रीचन्द्र- संस्कृतोत्तरमध्यमा- विद्यालयः, भगवद्धाम, हरिद्वारस्य छात्रे रश्मि पैन्यूली, नव्या च।
तृतीयस्थानम्- एञ्जिल्स एकेडमी स्कूल, बहादराबादस्य छात्रौ मृत्युञ्जयपाण्डेयः, प्रणीत जेडली च।

संस्कृत- आशुभाषणप्रतियोगितायाम्

प्रथमस्थानम्- श्रीजगद्गुरु- श्रीचन्द्र- संस्कृतोत्तरमध्यमा- विद्यालयस्य छात्रः अक्षित बडोनी।
द्वितीयस्थानम्- श्रीजगद्देवसिंह- संस्कृतोत्तरमध्यमा- विद्यालयः, सप्तऋषिआश्रमः, हरिद्वारस्य छात्रः अथर्वढौण्डियालः।
तृतीयस्थानम्- आचार्यकुलं पतञ्जलियोगपीठम्, हरिद्वारस्य छात्रा भव्या।

श्लोकोच्चारणप्रतियोगितायाम्

प्रथमस्थानम्- श्रीजगद्गुरु- श्रीचन्द्र- संस्कृतोत्तरमध्यमा- विद्यालयस्य छात्रः अनिरुद्धबहुखण्डी।
द्वितीयस्थानम्- आचार्यकुलं पतञ्जलियोगपीठम्, हरिद्वारस्य छात्रा सोनाक्षी।
तृतीयस्थानम्- श्रीगरीबदासीय- साधुसंस्कृतोत्तरमध्यमा- विद्यालयः, कनखल, हरिद्वारस्य छात्रः अनुरागदीक्षितः।

एवं संस्कृतभाषायाः प्रचार-प्रसाराय, संरक्षणाय, संवर्धनाय च आयोजितायां अस्यां संस्कृत- छात्रप्रतियोगितायां छात्रैः उत्साहपूर्वकं प्रतिभागं कृत्वा स्वप्रतिभायाः उत्कृष्टं प्रदर्शनं कृतम्।

राष्ट्रकवेः रामधारी सिंह दिनकरमहोदयस्य जन्मजयन्त्याः अवसरे "शैक्षणिक संवादश्रृंखला" इति कार्यक्रमस्य आयोजनम्

नवगछिया, भागलपुर २३ सितंबर २०२६
हिमसंस्कृतवार्ताः- डॉ विमलेश झा

राष्ट्रकवेः रामधारीसिंहदिनकरमहोदयस्य जन्मजयन्त्याः उपलक्ष्ये बिहारराज्यस्य खरीकस्थितराजकीयडिग्रीमहाविद्यालये, बुधवासरे 'शैक्षणिक-संवादशृङ्खला-३' इति कार्यक्रमस्य आयोजनं सम्पन्नम् अभवत्। कार्यक्रमे प्राध्यापकैः छात्रैश्च राष्ट्रकवेः दिनकरस्य व्यक्तित्वं कृतित्वं च तथा तस्य साहित्ये निहितायाः राष्ट्रियचेतनायाः सामाजिकसमतायाश्च विषये सारगर्भितः संवादः कृतः। छात्रैः दिनकरस्य विविधानां रचनानां सस्वरं पाठं कृत्वा राष्ट्रकवेः स्मरणं कृतम्। कार्यक्रमस्य अध्यक्षतां कुर्वन् महाविद्यालयस्य प्राचार्यः डा. जलेश्वरसिंहः अवदत्— "राष्ट्रकविना दिनकरेण स्वकीयाभिः साहित्यिकरचनाभिः जातिगतविषमतायाः प्रबलः विरोधः कृतः। स्वातन्त्र्यतासङ्ग्रामस्य समये तेन स्वकीयया लेखन्या जनमानसे राष्ट्रियभावनायाः चेतनायाश्च सञ्चारः कृतः। अद्यतने काले दिनकरस्य स्मरणं तस्य विचाराणां च नवसन्तत्यै सम्प्रेषणम् अत्यन्तमावश्यकम् अस्ति।" संवादशृङ्खलायाः संयोजकः हिन्दीविषयस्य प्राध्यापकः डा. चैतन्यः राष्ट्रकवेः प्रसिद्धायाः 'रश्मिरथी' इति काव्यकृतेः कतिपयांशानां सस्वरं पाठं कृतवान्। सः अवदत् यत् शिक्षासामाजिकजीवनयोः सम्बद्धानां महापुरुषाणां व्यक्तित्वेन कृतित्वेन च छात्रान् परिचाययितुं संवादशृङ्खला प्रारब्धा अस्ति। अस्याः शृङ्खलायाः माध्यमेन छात्राणां सृजनात्मकक्षमतायाः विकासः भवति तथा च ते राष्ट्रस्य महापुरुषाणां कालजयीभिः कृतिभिः परिचिताः भवन्ति। इतिहासविषयस्य प्राध्यापकः डा. राजीवः अवदत्— "दिनकरः बिहारस्य गौरवम् अस्ति। तस्य साहित्यस्य अध्ययनं भारतीयसंस्कृतेः अध्ययनमिव अस्ति। दिनकरस्य साहित्यं विना भारतीयसाहित्यस्य स्वरूपम् अपूर्णमिव प्रतिभाति। तस्य रचनासु निहितं ओजः राष्ट्रप्रेम च जनमानसेषु चिरकालं प्रेरणां जनयिष्यति।"हिन्दीविषयस्य प्राध्यापिका डा. रुचिः अवदत्— "'दिनकर' इत्यस्य अर्थः सूर्यः इति भवति। हिन्दीसाहित्ये च दिनकरस्य स्थानं सूर्यः इव प्रकाशमानम् अस्ति। 'कुरुक्षेत्रम्' तथा 'रश्मिरथी' इत्यादिषु काव्येषु तेन वर्णभेदस्य जातिगतविषमतायाश्च विरुद्धं सशक्ताः विचाराः अभिव्यक्ताः।" कार्यक्रमस्य मध्ये डा. चैतन्येन दिनकरस्य 'आशायाः दीपकः' इति कवितायाः सस्वरं गायनं कृतम्। "हे भ्रातः! श्रान्तो भूत्वा किमर्थं स्थितोऽसि? गन्तव्यस्थानं दूरं नास्ति" इत्यस्याः भावपूर्णपङ्क्तेः गायनेन छात्रेषु उत्साहः प्रेरणा च सञ्चारिता। डा. ब्रजेशः अवदत् यत् दिनकरविषयकस्य अस्य कार्यक्रमस्य माध्यमेन छात्रेभ्यः एकस्मिन्नेव मञ्चे तस्य जीवनस्य साहित्यस्य च विविधाः महत्त्वपूर्णाः पक्षाः ज्ञाताः। संवादशृङ्खलेयं छात्राणां कृते ज्ञानवर्धिनी प्रेरणाप्रदा च सिद्धा भवति। प्राध्यापकः प्रिन्सकुमारः अवदत् यत् दिनकरः स्वकीयाभिः साहित्यिकरचनाभिः सम्पूर्णं भारतं विशेषतः बिहारप्रदेशश्च गौरवान्वितं कृतवान् । अस्मिन् अवसरे छात्रौ अभिनाशकुमारः तथा दिलखुशकुमारः इत्यादयः दिनकरस्य रचनानां पाठं कृतवन्तौ। कार्यक्रमे डा. अमृता, डा. सोनम, डा. सैफ, डा. अरुणः, कृष्णकुमारः इत्यादयः प्राध्यापकाः तथा रियाकुमारी, नीतीशकुमारः, मनीषकुमारः, आशाकुमारी, बुलबुलकुमारी, चन्दनकुमारः इत्यादयः विद्यार्थिनः विद्यार्थिन्यश्च उपस्थिताः आसन्

बिहारमन्त्रिपरिषदः चतुर्विंशतिः प्रस्तावाः अनुमोदिताः

बेगूसरायनगरे रामधारीसिंहदिनकर-विश्वविद्यालयस्य , पाटलिपुत्रे मातुः सीतायाः महिलाविश्वविद्यालयस्य च स्थापनायै स्वीकृतिः

पाटलिपुत्रम्, २३ सितम्बर २०२६
हिमसंस्कृतवार्ताः- डॉ विमलेश झा

बिहारराज्यस्य मुख्यमन्त्रिणः श्रीसम्राट्चौधरीमहोदयस्य अध्यक्षतायां बुधवासरे बिहारराज्यस्य मन्त्रिपरिषदः उपवेशनम् अनुष्ठितम्। अस्यां मन्त्रिपरिषदि चतुर्विंशतिः प्रस्तावाः अनुमोदिताः। उपवेशने शिक्षाक्षेत्रे, पशुपालनक्षेत्रे, दुग्धविकासक्षेत्रे तथा उद्योगक्षेत्रे च अनेके महत्त्वपूर्णाः निर्णयाः स्वीकृताः। राष्ट्रकवेः रामधारीसिंहदिनकरस्य जन्मजयन्त्यवसरे मन्त्रिपरिषद् बेगूसरायनगरे रामधारीसिंह-दिनकरविश्वविद्यालयस्य स्थापनायै स्वीकृतिं प्रदत्तवती। विश्वविद्यालयस्य पदाधिकारिणां कर्मचारिणां च वेतनादिव्ययार्थं पञ्चदशकोटिरूप्यकाणां प्रशासनिकस्वीकृतिः प्रदत्ता अस्ति। मुख्यमन्त्रिणा श्रीसम्राट्चौधरीमहोदयेन सामाजिकमाध्यमस्य माध्यमेन अस्य निर्णयस्य सूचना प्रदत्ता। तेन उक्तं यत् दिनकरस्य साहित्यिकधरोहरस्य नवसन्तत्यै प्रापयितुं विश्वविद्यालयस्य स्थापना महत्त्वपूर्णं सोपानम् अस्ति। मन्त्रिपरिषदा पाटलिपुत्रे मातुः सीतायाः महिलाविश्वविद्यालयस्य स्थापनायै अपि अनुमोदनं प्रदत्तम्। विश्वविद्यालयस्य पदाधिकारिणां कर्मचारिणां च वेतनादिव्ययार्थम् प्रशासनिकस्वीकृतिः अपि प्रदत्ता अस्ति। अनेन निर्णयेन राज्ये महिलानां उच्चशिक्षायै पृथक् विश्वविद्यालयस्य स्थापनायाः दिशि महत्त्वपूर्णं पदं स्थापितम्। पशुपालकानां हिताय मन्त्रिपरिषद् 'मुख्यमन्त्री गोधनविकासऋणयोजनायाः' अनुमोदनं कृतवती। अस्याः योजनायाः अन्तर्गतं वित्तकोशेभ्यः स्वीकृतेषु ऋणेषु देयस्य वृद्धेः शतप्रतिशतं अनुदानं राज्यसर्वकारेण प्रदास्यते। अतः योजनायाः लाभग्राहिभिः ऋणस्य केवलं मूलधनमेव दातव्यं भविष्यति। योजनायाः कार्यान्वयनाय षोडशशतकोटिरूप्यकेभ्यः अधिकस्य धनराशेः स्वीकृतिः प्रदत्ता अस्ति। अनेन पशुपालकानां आर्थिकभारः न्यूनः भविष्यति तथा पशुपालनव्यवसायस्य विकासाय प्रोत्साहनं प्राप्स्यते।मन्त्रिपरिषद् कोसीक्षेत्रे दुग्धविकाससम्बद्धानाम् अष्टानां परियोजनानाम् अपि अनुमोदनं कृतवती। अस्याः योजनायाः अन्तर्गतं पञ्चशतानां नवीनानां दुग्धसहकारीसमितीनां स्थापनायाः तथा दुग्धविकाससम्बद्धानां सुविधानां विस्तारस्य योजना अस्ति। एतासां परियोजनानां कार्यान्वयनाय १२६.०७ कोटिरूप्यकाणां स्वीकृतिः प्रदत्ता अस्ति। अनेन दुग्धोत्पादकानां पशुपालकानां च आयवर्धनाय अवसराः सृज्यन्ते तथा दुग्धसङ्कलनस्य, प्रसंस्करणस्य, वितरणस्य च व्यवस्था सुदृढा भविष्यति। नवादामण्डलस्य वारिसलीगञ्जे नवीनस्य शर्करायन्त्रालयस्य स्थापनायै अपि मन्त्रिपरिषद् स्वीकृतिं प्रदत्तवती। अस्यां परियोजनायां पञ्चशतकोटिरूप्यकेभ्यः अधिकस्य निवेशस्य प्रस्तावः अस्ति। विशेषतः ईक्षुकृषकाणां कृते ईक्षोः विक्रयणाय तथा प्रसंस्करणाय सुविधा उपलब्धा भविष्यति।

सद्गुरुदेवस्य दिव्यजीवनं

ज्ञानयोगसेवाराष्ट्रभक्तीनां समन्वयः

**या देवी सर्वभूतेषु बुद्धिरूपेण संस्थिता।
नमस्तस्यै नमस्तस्यै नमस्तस्यै नमो नमः।।
मन्नाथः श्रीविश्वनाथो मद्गुरुः श्रीजगद्गुरुः।
ममात्मा सर्वभूतात्मा तस्मै श्रीगुरवे नमः।।
।।ॐ श्री गुरुभ्यो नमः।।**

महायोगेश्वर-वेदशास्त्रज्ञ सद्गुरुदेव, भगवत्याः आदिशक्तेः जगदम्बायाः कृपापात्रः, अष्टाङ्गयोगस्य चतुःषष्टिकलानां च मर्मज्ञः, अनेकशास्त्रेषु निष्णातः। अनेकेषां दिव्य- ऋषिमहर्षीणां योगिनां दिव्यात्मनां च तपःस्थल्यां, नानौषधियुक्तायां हिमालयस्य अञ्चले स्थितायाम्, ईश्वरनिर्मितायां स्वर्गसदृश्यां, पतितपावन्याः मातुः गङ्गायाः प्राकट्यस्थाने, पतितोद्धारिण्याः कलकल-पीयूषधारायुक्तायां देवभूमौ उत्तराखण्डे ऋषिकेशस्थाने सद्गुरुदेवस्य डॉ. हरिदत्तग्वाडी-पुण्यात्मनः अवतरणं जातम्। सम्पूर्णस्य उत्तराखण्डस्य कणे कणे एवं उल्लासो जातः यथा वसन्तस्य आगमने सम्पूर्णा प्रकृतिः सुशोभते।

पूज्यगुरुदेवस्य प्रारम्भिकी शिक्षा गुरुकुलादेव प्रारब्धा। गुरुकुलस्य कठोरानुशासनयुक्तं जीवनं यापयन् अनेकानि शास्त्राणि विषयान् च बाल्यकाल एव कण्ठस्थीकृतवान्। पूज्यगुरुदेवः विभिन्नेषु शास्त्रेषु पुराणेषु स्मृतिषु षडङ्गेषु च पारङ्गतः अस्ति। पूज्यगुरुदेवस्य अनेकाः गद्यपद्यमय्यः रचनाः, लेखाः, शोधपत्राणि, श्लोकाश्च प्रकाशिताः सन्ति। एताः सर्वाः रचनाः ज्ञाने सत्ये नीतौ योगे च आधृताः सन्ति।

मह्यं पूज्यगुरुदेवस्य सान्निध्यम् आशीर्वादश्च चतुर्दश- जून- द्विसहस्र- सप्तदशतमे वर्षे प्राप्तौ। प्रथमदर्शन एव गुरुदेवस्य दिव्यभव्यतेजोयुक्तां छविं दृष्ट्वा मनः प्रफुल्लितम् अभवत्। मुखे तादृशं तेजः यथा असंख्याः शशिनः अन्तरिक्षे प्रकटिताः स्युः। तादृशेन तेजसा ऊर्जया च युक्ता छविः मनो मोहितवती। गुरुदेवस्य मृदुकोमलः स्वभावः, मधुरा वाणी, सरलं च जीवनयापनं माम् अन्तः पर्यन्तं संचालितवत्। सर्वे जनाः लोभं लालचं पदप्रतिष्ठाम् अभिलषन्ति, परन्तु गुरुदेवस्य कर्तव्यपरायणता केवलं छात्राणां हितं कल्याणं च करणे एव अस्ति। गुरुदेवः अतीव सरलः सीधः सज्जनश्च अस्ति। सः सरलं जीवनं, उच्चं चिन्तनम् इति विचारधारायां विश्वासं धारयति। तस्य सरलः वेशः आहारः उच्चं च चिन्तनं मां सदैव प्रेरयन्ति। सद्गुरुदेवस्य छन्दोबद्धं श्लोकगानम् आत्मानं तृप्तं करोति। यदा गुरुदेवः श्लोकगानं करोति तदा एतादृशी प्रतीतिः भवति यथा असंख्यजन्मभ्यः पिपासितः आत्मा अमृतधारया तृप्तो जातः स्यात्। मन्दाक्रान्ता, शिखरिणी, मालिनी च छन्दांसि मां सर्वाधिकं प्रभावयन्ति। एवं भाति यथा कालचक्रं स्तब्धं जातम्, प्रकृतिः स्तब्धा जाता, देवाः अपि पृथिव्यां मधुरश्लोकानां रसपानाय अवतीर्णाः स्युः। गुरुदेवस्य राष्ट्रे देशे प्रदेशे च प्रेम सर्वोपरि वर्तते। तस्य अन्तः राष्ट्रप्रेमभावनां दृष्ट्वा अन्तर्मनसि स्फूर्तिः उत्साहः उल्लासश्च जायते। गुरुदेवस्य स्मरणशक्तिः अतीव तीव्रा प्रखरा च अस्ति; यं गुरुदेवः एकवारं पश्यति तं जीवनपर्यन्तं न विस्मरति। पूज्यगुरुदेवः मातुः भगवत्याः आदिशक्तेः परमः उपासकः अस्ति; तस्य एकाग्रता ध्यानं च अकल्पनीयम् अकथनीयं च अस्ति। अनेकानि वर्षाणि यावत् मातुः भीमाकाल्याः सिद्धपीठं जाङ्गलास्थानं गत्वा मातुः भगवत्याः पूजार्चनं चण्डीजापपाठं च कुर्वन् अस्माकम् अनेकेषां च छात्राणां कृते एतस्य ज्ञानं प्रदत्तवान्, छात्रेभ्यः रोजगारं च प्रापयितवान्। अद्य तस्य आशीर्वादेन सर्वेषां कल्याणं जातम्। गुरुदेवः प्रभोः श्रीरामलालस्य कृपापात्रः परमशिष्यश्च अस्ति। योगेन समस्तानां रोहड़ूवासिनां कल्याणं गुरुदेवेन क्रियते। प्रतिसप्ताहं शनिवासरे रविवासरे च गुरुदेवस्य प्रवचनसत्सङ्गः प्रचलति, यत्र परमतत्त्वविषये ज्ञानं भवति। ध्यानत्राटकं, अनेकानि आसनानि, प्राणायामाभ्यासः, जलनेत्यभ्यासश्च कार्यते। सद्गुरुदेवस्य जीवनयापनम् अतीव सरलतया सहजतया च प्रचलति। सप्तत्रिंशद्वर्षेभ्यः गुरुदेवः हिमाचल-आदर्श- संस्कृत- महाविद्यालये जाङ्गलास्थाने स्वसेवां ददाति। एकत्रिंशत्तमे अगस्तमासस्य द्विसहस्र- षड्विंशतितमे वर्षे सद्गुरुदेवः सेवानिवृत्तो भविष्यति; तस्य गमनेन सम्पूर्णं क्षेत्रं शून्यं भविष्यति। भवतः गमनेन वयं मानो अनाथाः भविष्यामः। हे गुरुदेव! भवतः जीवनम् अतीव दिव्यं भव्यं च आसीत्। वयं सदैव भवता दर्शितेन मार्गेण भवतः आदर्शेषु चलितुं पूर्णं प्रयत्नं करिष्यामः, भवता दत्तस्य ज्ञानस्य सदुपयोगं करिष्यामः। अद्य नेत्रे अश्रुपूर्णे जाते, एतादृशी प्रतीतिः भवति यथा अस्मात् देहात् परमशक्तिः विच्छिन्ना जाता स्यात्। वयं प्रार्थयामः यत् भवान् यत्र कुत्रापि तिष्ठतु, स्वस्थः प्रसन्नश्च तिष्ठतु, सम्पूर्णस्य जनमानसस्य कल्याणं च कुर्वन्तु भवतु। भवतः श्रीचरणयोः सादरं प्रणामं कोटिकोटिवन्दनं च।

- प्रज्वल भारद्वाजः,
- वेदाचार्यः,
सम्पूर्णानन्द- संस्कृत- विश्वविद्यालयः
वाराणसी॥

"संस्कृतकथामञ्जरी" {२२}

।।द्वात्रिंशत्पुत्तलिकासिंहासनम्।।

"अथ कन्यातुलितसुवर्णदानं नाम षोडशोपाख्यानम्" (२)

राज्ञोक्तं- भो ब्राह्मण! साधु समनुष्ठितं त्वया तव यावता धनेन कार्य्यं भवति, तावद्धनं गृहाण इति। ततः राजा भाण्डारिकमाहूयोक्तवान् भो भाण्डारिक! अस्मै ब्राह्मणाय एतत् कन्यातुलितं सुवर्णं देहि, पुनरप्यष्टवर्गाङ्गमष्टकोटिसुवर्णं पृथक् दीयताम्। ततस्तेन आज्ञप्तो भाण्डारिकस्तस्मै ब्राह्मणाय तावत् सुवर्णं ददौ। ब्राह्मणोऽप्यसन्तुष्टः सन् कन्यया सह निजस्थानमगात्। राजाऽपि शुभे मुहूर्ते पुरं प्रविवेश। अथ पुत्तलिकाऽब्रवीत्- देव! त्वयि औदार्य्यम् एवं विद्यते चेत् तर्हि अस्मिन् सिंहासने समुपविश। राजा तूष्णीम् आसीत्।

डा. वर्षा प्रकाश टोणगांवकर
पुणे / महाराष्ट्रम्

हिमसंस्कृतवार्ताः, ईदरधीरजः

वार्ता-संवादः

नन्दिनी- नमो वः। अद्यतने वार्ता-कार्यक्रमे स्वागतं व्याहरामि। नमस्ते काव्ये।

काव्या- नमस्ते नन्दिनि। मया अद्य एका विचित्रा वार्ता श्रुता। कर्णाटकराज्ये एकेन नरेण षट् बालाः द्विचक्रिकायाः लोहपञ्जरे स्थापिताः। तेन महामार्गे यानं चालितम्।

नन्दिनी- अहो! एतत् अतीव भयङ्करम्। तेन नरेण बालानां सुरक्षा उपेक्षिता। परन्तु चीनदेशे एकया वृद्धया महच्छलं कृतम्। कृत्रिमबुद्ध्या तया युववैद्यायाः रूपं धृतम्। ततः एकः नरः वञ्चितः, तस्य धनं च अपहृतम्।

काव्या- आश्चर्यम्! तया वृद्धस्त्रिया महान् कपटप्रबन्धः रचितः। अमेरिकादेशे तु जनेन यन्त्रमानवेन सह युद्धं कृतम्। मल्लरङ्गे एकेन प्रसिद्धनरेण तस्मै यन्त्राय प्रहाराः दत्ताः। जनानां मनोरञ्जनं च जातम्।

नन्दिनी- यन्त्रेण सह युद्धम्? एतत् विचित्रम् एव। इदानीं श्रूयताम्। इरानदेशस्य आकाशे एकं विचित्रं प्रकाशमानं वस्तु दृष्टम्। जनैः तस्य चित्रं चलदूरवाण्या गृहीतम्। तत् किं वस्तु इति कैश्चिदपि न ज्ञातम्।

काव्या- सत्यम्। तस्य वस्तुनः रहस्यं न प्रकाशितम्। अद्यतनीभिः वार्ताभिः अतीव आश्चर्यं जनितम्। धन्यवादः।